

Een Romeinse tuin op de muur

Compleet beschilderde eetzaal uit Villa di Livia, nu in Palazzo Massimo, Rome

GEMMA JANSEN

Archeologen deden in 1863 een opzienbarende ontdekking. Ze stuitten 12 km ten noorden van Rome in de villa van Livia, de vrouw van de Romeinse keizer Augustus, op een ondergrondse ruimte, een eetzaal waarvan de wanden compleet bedekt waren met fresco's van een tuin – perfect bewaard. Jarenlang waren de schilderijen ter plaatse te bewonderen, totdat er vochtproblemen optraden. Daarom zijn in 1953 de schilderijen voorzichtig van de muur gehaald en naar Rome gebracht voor restauratie en studie. Mabel Gabriel

mocht ze als eerste onderzoeken en zij schreef er een boek over.

Al fresco Doorgaans beschrijft een wetenschapper het onderzoeksonderwerp zo objectief mogelijk. De schoonheid van de fresco's greep Gabriel echter zo aan dat ze die objectiviteit op veel plaatsen in haar boek heeft laten varen. Ze heeft het over een sprookjestuin en romantische natuur, ze ruikt de geur van bloemen. Ze schrijft over de vogels die op hun gemak in besjes pikken of zich verstoppen in het struikgewas. En over

fruit dat nog niet geplukt is en overrijp aan de bomen hangt. Deze compleet beschilderde eetzaal van 6 bij 11,7 meter bevindt zich nu in het museum Palazzo Massimo in Rome en is daar te zien. Het enthousiasme van Gabriel is goed te begrijpen. Deze wandschildering is – net als alle andere Romeinse wandschilderingen – *al fresco* gemaakt: de verf wordt op een natte kalkondergrond aangebracht waardoor hij deels in de onderlaag trekt. Deze methode noopt tot snel schilderen en dat is hier ook te zien, het doet bijna

impressionistisch aan. Toch is alles heel precies en natuurgetrouw weergegeven. Op de vier wanden zijn onderaan twee geschilderde hekjes te zien, een van gekruiste rietstengels en een uitgevoerd in marmer. In elke inham van het stenen hekje staat een boom: een spar, een pijnboom of een kleine eik. Achter de hekjes staan diverse kleurrijke planten en fruitbomen. Hoe verder de planten van het hek staan, des te minder precies ze geschilderd zijn; helemaal op de achtergrond wordt het een groenblauwe massa. Vogels in de lucht en op de takken geven

FOTO'S: GEMMA JANSEN

Achter de hekjes staan kleurrijke planten en fruitbomen, vogels op de takken

kleur aan het geheel, net als het fruit in de bomen: goudgele kweeperen, warmrode granaatappels en rode en oranjegele vruchten van de aardbeiboom. Vogels en planten zijn zo precies weergegeven dat de verschillende soorten te onderscheiden zijn: 69 verschillende soorten vogels en 23 soorten bloemen.

Ideaalbeeld De beschilderde wanden sierden eens een eetzaal waar de vrouw van de keizer haar gasten ontving voor een diner. Het vertrek lag ondergronds en was daarom koel: een ideale locatie voor een eetzaal op een hete zomerdag. Diverse elementen in de schildering suggereren ook koelte. Zo lijken de toppen van de bomen door een lichte bries te bewegen. Als men nog beter kijkt valt aan de bovenzijde van de schildering een kartelrand op die de rand van een grot moet voorstellen. De gasten dineren in deze kamer zogenaamd in een grot en kijken naar een tuin die daarbuiten ligt. Wat opvalt, is dat de tuin opgeruimd is. We zien geen rommel, geen dorre bladeren. Er is ook niet per ongeluk een hark of snoeimachine achtergebleven. Dit is geen realistische tuin. Dat wordt onderstreept door de afgebeelde soorten planten en bomen. De meeste planten komen voor rond de Middellandse Zee, maar er zijn ook exoten bij: een dennenboom uit het noorden en een dadelpalm uit het zuiden. Datzelfde geldt voor de

vogels die uit alle windstreken hier op deze wanden bijeen geschilderd zijn. Misschien valt de onmogelijke combinatie van bepaalde planten, bomen en vogels de beschouwer op het eerste gezicht niet zo op, maar wel dat er verschillende jaargetijden door elkaar geschilderd zijn. Dit ideaalbeeld van de Romeinse tuin – planten en vogels uit verschillende windstreken en verschillende jaargetijden door elkaar – verwijst naar een ideale tuin, een tuin uit de verloren gegane Gouden tijd van universele harmonie, toen alles nog goed was en de mens niet slecht. Zo dacht de Romein tenminste. Deze beschilderde eetzaal is dus niet alleen koel en prachtig om te zien, er wordt ook een fantasiewereld gesuggereerd, de wereld die ver terug ligt in de tijd.

De Gouden tijd Ofschoon deze fresco's tot de mooiste en best bewaarde behoren, zijn ze zeker niet uniek. In opgravingen rond de Vesuvius zijn er meer dan 100 aangetroffen. Vier 'kamers' met dergelijke schilderijen liggen bijvoorbeeld bij elkaar in een villa in Oplontis, die mogelijk eigendom was van Poppaea, de vrouw van keizer Nero. De villa staat bekend om zijn fantastische wandschilderingen. Toen die gevonden werden was de hele archeologische wereld in rep en roer. ▶

Tallose verschillende vogels zijn op de wanden afgebeeld

De kartelrand boven suggereert de rand van een grot

FOTO'S: GEMMA JANSEN

Gasten werden achterin het grote villacomplex ontvangen bij een grote langgerekte vijver. Aan de overzijde van de vijver waren beelden in een rij opgesteld en achter elk beeld stond een grote boom. De eetkamers waarin kleinere groepjes mensen tegelijk konden aanliggen om te eten keken uit over deze prachtige vijver met de in het water weerspiegelde beelden en bomen. Tussen de eetkamers in lagen kleine tuintjes waarop men uitzicht had tijdens de maaltijd en op de muren van deze tuintjes waren weer tuinen geschilderd. Op gele panelen was steeds een door bloeiende struiken of boompjes vol fruit omgeven fontein afgebeeld. Er zijn vogels in de lucht of ze drinken uit de waterbak van de fontein, bijvoorbeeld een pauw of een wielewaal. Ook hier hebben we te maken met de ideale tuin: goed onderhouden en vol

planten en bomen uit verschillende streken en uit verschillende jaargetijden. Maar hier zijn dimensies toegevoegd. De geschilderde fontein lijken eeuwig water te leveren: het water spuit omhoog, maar lijkt niet weg te lopen en de gele achtergrond van de taferele die ons een beetje psychedelisch aandoet, zou aan de Gouden tijd kunnen refereren. De gasten moeten wel het gevoel hebben gehad dat ze in het paradijs terecht gekomen waren. ■

Panelen met fontein, Villa di Oplontis

Gemma Jansen, in Romeinse tuinen gespecialiseerd archeoloog en zelfstandig onderzoeker, schrijft momenteel een boek over Romeinse tuinen

Lezen: *Livia's Garden Room at Prima Porta*, Mabel McAfee Gabriel, New York University Press, 1955

Bezoeken: Palazzo Massimo alle Terme, Largo di Villa Peretti 2, Rome (dichtbij station Termini). Open dinsdag t/m zondag 9-19.45 uur. Villa di Oplontis, Torre Annunziata (bij Pompeii). Open elke dag 8.30-18 uur.

Villa di Oplontis: fresco's van tuintaferele

FOTO: WIKIMEDIA

FOTO: WIKIMEDIA/AMALDAREZ